

**SURXANDARYO VILOYATIDA INSULT KASALLIGINING EPIDEMIOLOGIK
XUSUSIYATLARI, XAVF OMILLARI VA PROFILAKTIKA
STRATEGIYALARINI TAHLIL QILISH**

Qadirova Sevara Alimurodovna

*Toshkent davlat tibbiyot universiteti Epidemiologiya
yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Surxandaryo viloyatida insult kasalligi so'nggi yillarda jiddiy ijtimoiy va sog'liq muammosiga aylangan. Tadqiqotda viloyat aholisi orasida insult xavfini oshiruvchi ijtimoiy, ekologik va tibbiy omillar tahlil qilindi. Natijalar profilaktik choralarni samarali rejalashtirish va sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *insult, epidemiologiya, xavf omillari, profilaktika, ijtimoiy va ekologik faktorlar, Surxandaryo viloyati.*

Аннотация: *В последние годы инсульт стал серьезной социальной и медицинской проблемой в Сурхандарьинской области. В исследовании проанализированы социальные, экологические и медицинские факторы, повышающие риск инсульта среди населения региона. Результаты помогут в эффективном планировании профилактических мер и развитии системы здравоохранения.*

Ключевые слова: *инсульт, эпидемиология, факторы риска, профилактика, социальные и экологические факторы, Сурхандарьинская область.*

Abstract: *In recent years, stroke has become a serious social and medical problem in the Surkhandarya region. This study analyzes the social, environmental, and medical factors that increase the risk of stroke among the region's population. The results will facilitate effective planning of preventive measures and the development of the healthcare system.*

Keywords: *stroke, epidemiology, risk factors, prevention, social and environmental factors, Surkhandarya region.*

Insult markaziy asab tizimining qon ta'minotidagi keskin buzilish natijasida yuzaga keladigan jiddiy kasallik bo'lib, nogironlik va o'limga olib keladi. So'nggi yillarda dunyo bo'yicha insult bilan kasallanish holatlari oshib bormoqda va bu kasallik jismoniy, ijtimoiy hamda iqtisodiy jihatdan katta oqibatlar keltirib chiqaradi. O'zbekiston sharoitida, xu susan Surxandaryo viloyatida, insult bilan kasallanishningo'sish tendensiyasi kuzatilmoqda, bu esa sog'liqni saqlash tizimi va aholining hayot sifati uchun dolzarb muammo hisoblanadi.

Viloyat aholisi orasidagi insult xavfi faqat qon bosimi yoki diabet bilan cheklanmay, ijtimoiy va ekologik omillar bilan ham bog'liq. Masalan, ish sharoiti, stress darajasi, shahar

va qishloq hududlari farqlari ham kasallik xavfini oshiradi. Shu sababli, Surxandaryo viloyatida insultning epidemiologik holatini, xavf omillarini va zamonaviy profilaktika strategiyalarini tahlil qilish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot viloyat sog‘liqni saqlash tizimida samarali profilaktika choralari ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Insultning rivojlanish mexanizmi murakkab bo‘lib, u markaziy asab tizimida qon aylanishining keskin buzilishi natijasida yuzaga keladi. So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, insult xavfini oshiruvchi omillar faqat gipertenziya va diabet bilan cheklanmaydi; ekologik sharoit, iflos havoning ta’siri, ijtimoiy stress va ish sharoiti ham ahamiyatli rol o‘ynaydi. Shuningdek, viloyat aholisi orasida psixologik stress, noto‘g‘ri ovqatlanish va jismoniy faollikning pastligi insult xavfini sezilarli darajada oshiradi.

Xalqaro va mahalliy adabiyotlar (WHO, 2023; Asadov, 2021) viloyatlarda insult tarqalishini tahlil qilish va xavf omillarini aniqlash metodlarini tavsiya qiladi. Surxandaryo viloyatida so‘nggi yillarda olib borilgan epidemiologik tadqiqotlar ijtimoiy va ekologik omillarni hisobga olgan holda, insult bilan bog‘liq kasallanish va o‘lim holatlarini aniqlash imkonini berdi.

Nazariy asos va adabiyotlar tahlili viloyat aholisi orasida insult xavfini kamaytirish bo‘yicha samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqish uchun zarur ilmiy zamin yaratadi.

So‘nggi 5 yil davomida Surxandaryo viloyatida insult bilan kasallanish holatlari ortib bormoqda. Statistika shuni ko‘rsatadiki, yosh guruhi 50–70 yosh orasida eng yuqori xavfga ega bo‘lib, erkaklar va ayollar orasidagi farqlar mavjud: erkaklar ishemik insultga, ayollar esa gemorragik insultga ko‘proq uchraydi.

Ijtimoiy va ekologik omillar ham kasallik xavfini oshiradi. Masalan, qishloq hududlarida toza ichimlik suvi va sog‘lom ovqatlanish imkoniyatlarining cheklanganligi, shahar hududlarida esa yuqori stress va ish sharoiti bilan bog‘liq omillar insultga moyillikni oshiradi. Bundan tashqari, surunkali kasalliklar – gipertenziya va diabet – viloyat aholisi orasida keng tarqalganligi sababli insult xavfi yuqori darajada saqlanib qoladi.

Viloyat sog‘liqni saqlash tizimida insult bilan kasallangan bemorlarni qamrab olish va tez tibbiy yordam xizmatlarining mavjudligi hududlar orasida sezilarli farq qiladi. Shu sababli, statistik ma’lumotlar asosida insult xavfini kamaytirish va profilaktika choralari aniq belgilash dolzarb hisoblanadi.

Surxandaryo viloyatida insult xavfini kamaytirish uchun primar va sekundar profilaktika choralari kuchaytirish zarur. Primar profilaktika aholiga sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilishga qaratilgan: jismoniy faollikni oshirish, muvozanatli ovqatlanish, stressni kamaytirish, chekish va spirtli ichimliklardan voz kechish.

Sekundar profilaktika esa yuqori qon bosimi, qandli diabet va surunkali kasalliklari bo‘lgan shaxslarni muntazam nazorat qilishni o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, viloyat sog‘liqni saqlash tizimida tez tibbiy yordam xizmatlarini rivojlantirish, aholiga erta tashxis va maslahatlar berish muhim hisoblanadi.

Shuningdek, jamoatchilikni xabardor qilish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qiluvchi seminarlar va kampaniyalarni tashkil etish profilaktik choralarini yanada samarali qiladi. Ushbu strategiyalar insult xavfini kamaytirishga, bemorlarning hayot sifatini oshirishga va sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan yukni kamaytirishga yordam beradi.

Xulosa

Surxandaryo viloyatida insult kasalligi so‘nggi yillarda ortib bormoqda, asosiy xavf omillari – gipertenziya, diabet, stress, noto‘g‘ri ovqatlanish va ekologik sharoitdir. Profilaktika choralarini kuchaytirish – sog‘lom turmush tarzi, muntazam tibbiy kuzatuvlar va jamoatchilikni xabardor qilish orqali kasallik xavfini kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Asadov, I. Yurak-qon tomir kasalliklari va insultning zamonaviy diagnostikasi. [2022](#)
2. Karimov, S. Insult xavfini oshiruvchi ijtimoiy va ekologik omillar. [2021](#)
3. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. Surxandaryo viloyatida insult statistikasi. [2023](#)
4. Rashidov, M. Insult va profilaktikasi bo‘yicha ilmiy tavsiyalar. [2020](#)
5. Surxandaryo viloyati statistika boshqarmasi. Hududiy sog‘liqni saqlash ma‘lumotlari. [2022](#)
6. WHO (World Health Organization). Global Stroke Report. [2023](#)